

Rektori tervitus

prof Alar Karis

Tartu Ülikooli rektor

Austatud president, riigikohtu esimees, ministrid, ekstsellentsid.

Daamid ja härrad!

Õnnitlen ja tervitan teid riigikohtu 90. aastapäeval!

Tänase pidupäeva majaperemehena võtan vabaduse alustada oma tervitust meie Alma Materist rääkides.

Veidi enam kui kuu aega tagasi peeti siinsamas aulas pidukõnesid Tartu Ülikooli 90 eestikeelse tegevusaasta täitumise puhul. Siinsamas promoveeriti siis muuhulgas ka kolm uut õigusteaduse doktorit.

Riigikohus sündis emakeelse ülikooliga samasse aega. Väike ja uus riik vajab möödapääsmatult mõlemaid – kindlat kohtusüsteemi ja emakeelset ülikooli. Ülikooli avamine Tartus oli loogiline otsus – oli ju siia nende sammaste vahele juba pea kolme sajandi jagu teadusetegemise ja kõrgema hariduse andmise kogemust kogunenud.

90 aastat tagasi pidas Riigikohus oma esimese istungi Tartu Raekojas. Riigikohtu asukohavalik on samavõrra loogiline, aga ka tähenduslik.

Tartu on linn ülikooli sees, küllap on seda alati omal moel olnud. Kuhu mujale kui Tartusse, äsjaavatud emakeelse ülikooli kõrvale, kus akadeemiline õigusteadus juba oma 289. tegevusaastat käis, otsustati paigutada ka Eesti kohtusüsteemi keskus. Eesti õigusteadlased ja õigusteadus pärinesid toona, veel suuremal määral aga tänases Eestis ikkagi ülikoolist.

Nii nagu TÜ kliinikum kannab Eesti ainsa akadeemilise õpetushaigla vastutust, ning kliinikumi ja arstiteaduskonda eraldi käsitleda on keeruline, on ka ülikooli õigusteaduskond ja riigikohus oma liikmete, teadmiste ja akadeemilise pürgimuse mõttes lahutamatud.

Meil on rahvusülikool ja rahvusringhääling, riigikohus ja Riigikogu. Meil on jagatud vastutus rahvuse ja riigi ees. Ülikool ja riigikohus on Eesti riigi jaoks sarnased vähemalt ühes – nad on kindlustunnet pakkuvad institutsioonid. Eestisugusele riigile, kus on kõike vähem - inimesi, ressursse, valikuvõimalusi, on kõrget taset saavutada oluliselt raskem kui suurtel riikidel.

Ei ülikool ega Riigikohus saa jääda rahvakooliks ega –kohtuks, meie mõlema jaoks on kogu ühiskonna teenimine, kvaliteedi iseenesestmõistetavus ja rahvusvahelises kontekstis püsimine vääramatud tegevuskriteeriumid.

Täidesaatva riigivõimu käike võib küll ette ennustada, ja eelnevaid kokkuleppeid usaldades mingeid tulemeid eeldada, aga täit kindlust selles osas, millised on homse päeva poliitilised kokkulepped, meil tihtipeale ei ole. Stabiilne kohtusüsteem, kvaliteetne õigusemõistmine, õiguskindlus õigusriigis on ühelt poolt küll osa kohtuvõimu ajaloolisest kuvandist Eestis, tegelikult on see aga paljuski just väljapeetud ja mõistliku tegutsemisega väljateenitud positsioon.

Vaatamata sellele, et maailma seletame me – ülikool ja kohus – ilmselt erinevalt – riigikohus õigusnormidele ja kohtupraktika analüüsile tuginedes, ülikool hüpoteese ja laborikatseid kasutades,

on akadeemiline vabadus ja kohtu sõltumatus erilised väärtused. Teadusetegemine peab olema teatud piirideni autonoomne ja vaba, riigi tellimus ja ühiskonna ootused võivad ja peavad olema, aga ainult akadeemiline uurimisvabadus viib tegelike tulemusteni.

Riigikohus seisab seal Toomel sarnases positsioonis - õiguslik mõttemudel on oma alustelt ülejäänud ühiskondlikest otsustusprotsessidest olemuslikult erinev. Nii nagu akadeemiline pere hoiab kiivalt järke, et nende akadeemilist uurimisvabadust ei kitsendataks, samamoodi on kohtunikud alati oma sõltumatust võõrandamatuks tingimuseks pidanud.

Juridica äsjailmunud Riigikohtu erinumbris ilmunud Julia Laffranque'i ülevaade riigikohtunike eriarvamusele jäämise õiguse kasutamissagedusest pakkus just sellise äratundmishetke. Ühelt poolt on see ilmselt kohtusüsteemi- ja kohtuotsuste kvaliteedi arendamiseks vajalik tegevus, teiselt poolt märk riigikohtuniku akadeemilisest hingest, mis end võimu ja vaimu tasakaalupunkte otsides väljendab.

Midagi tähtsamat kui oma riik meil ei ole. Maja Toomel, kus Eesti Põhiseaduse järele valvatakse, on Eesti riigi üks tähtsamaid hooneid.

Ja seal Toomel, riigikohtu maja ees seisab Johan Skytte pitsat, mis veel üht ülikooli ja riigikohut siduvat märki kannab. Skytte oli teatavasti nii Tartu Ülikooli asutamise eestvedaja kui ka siinsete kohtuasutuste, sh Tartu õuekohtu, rajaja.

Soovin Riigikohtule õnne väärikal tähtpäeval ja edu tasakaalu leidmisel vaimu ja kolmanda võimu kandja rollide vahel.

Kogu Eesti riigile soovin tänasel tähtsal päeval - Riigikohtu 90. tegutsemisaastal arukust prioriteetide seadmisel ja tasakaalu otsimisel poliitiliselt sõltuvate ja traditsiooniliste sõltumatute muutujate võrrandis.

